

Haitin vaalit ja ihmisoikeustilanne

- *Haitin ennestään heikko ihmisoikeustilanne on maanjärityksen seurauksena äärimmäisen vakava.*
- *Valtion hauraus – kyvyttömyys täyttää kansalaistensa perustarpeet ja -oikeudet – lisäksi maanjärityksen tuhoa ja vaikeuttaa nyt jälleenrakentamista. Se luo myös pohjaa poliittiselle epävakaudelle, mikä näkyy vaalitulanteessa.*
- *Oikeuksien ja osallisuuden kysymykset ovat keskeisiä jälleenrakentamisen kestävyyskannalta.*

Maanjärityksen vuosipäivä osuu Haitissa presidentinvaalien ensimmäisen ja toisen kierroksen väliin. Vaalien järjestämiseen maanjärityksestä toipuvassa maassa liittyy paljon haasteita, joita lisää nopeasti leviävä koleraepidemia. Maanjäritys tuhosi äänestyspaikkoja eikä yli 200 000 kuolonuhrista tai 1,5 miljoonasta evakosta ole kattavia rekisterejä.

Tämä herätti jo etukäteen epäilyjä vaalivilpin mahdollisuudesta. Kansainvälinen yhteisö tuki kuitenkin vaalien järjestämistä. Maan jälleenrakentaminen vaatii askelia kohti **normaalitilaa**, jossa uudelleenrakentamista johtaa laillisesti valittu hallitus ja siihen tarvittavia lakeja säätää parlamentti, ja nämä ovat toimistaan kansalaisille vastuussa. Valtakausiin keinoitekoinen pitkittäminen lisäksi poliittista epävakautta, eikä ole selvää, että olosuhteet vaalien järjestämiselle paransivat ajan myötä koleraepidemian levitessä. Myös **jälleenrakentamisen haitilaistaminen on tärkeää**. Vaikka Haiti ei tästä selviä ilman pysyvää kansainvälistä tukea, on maan tulevaisuuden kannalta aivan olennaista, että se ottaa päävastuun prosessista. Tämän vuoksi maalla täytyy olla toimiva johto.

Marraskuun vaalit

Marraskuun 28. päivänä järjestetyt vaalit eivät sujuneet ongelmitta. Paikalliset monitorointiorganisaatiot raportoivat laajoista **väärinkäytöksistä**. Myös Amerikan valtioiden järjestön OAS:n ja Karibian yhteisö ja yhteismarkkina-alue CARICOMin vaalitarkkailijat raportoivat rikkomuksista, mutta pitivät vaaleja kuitenkin hyväksyttävänä. Alustavien tulosten julkistaminen aiheutti maassa väkivaltaisia protesteja, sillä ne eivät vastanneet vaaleja monitoroineiden järjestöjen ennusteita.¹ Vaaleista vastaava komissio on aloittanut sittemmin kolmen johtavan ehdokkaan äänten uudelleenlaskennan OAS:n tarkkailijoiden tuella.

YK, EU ja USA esittivät vakavan huolensa vilppiepäilyistä, ja USA:n avustusrahoista vastaavaa komissiota johtava senaattori ehdotti jopa **avun jäädyttämistä**, ellei Haitin hallitus takaa puhdasta vaalitulosta. Obaman hallitus kuitenkin kielsi tämän, ja jälleenrakennusta koordinoivaa komissiota yhdessä Haitin pääministerin kanssa johtava Bill Clintonin mukaan tärkeintä on avustustyön ja jälleenrakentamisen jatkuminen keskeytyksettä.

¹ 7.12. julkaistujen alustavien tulosten mukaan eniten ääniä olisi saanut oppositioehdokka Mirlande Manigat (31,37 %). Nykyisen presidentti René Prévalin Inité(Unity)-puolueen Jude Celestin olisi saanut 22,48 % ja näin menossa toiselle kierrokselle ohi compa-musiikkitähden Michel "Sweet Micky" Martellyn, joka olisi saanut vain 21,84 % äänistä. Monitorointiorganisaatio CNO:n arvioiden mukaan Martellyn osuuden äänistä olisi kuitenkin pitänyt ollut 25 % ja Celestinin 21 %.

Taustalla poliittinen epävakaisuus ja heikko ihmisoikeustilanne

Vaikea vaalitalanne paljastaa Haitin yhteiskunnallisen tilanteen epävakauden. Haitia pidettiin jo ennen maanjäristystä esimerkkinä ”**hauraasta tilanteesta**”, jota kuvaa valtion kyvyttömyys vastata kansalaistensa perustarpeisiin ja taata heidän oikeuksiensa toteutuminen. Köyhyys ja laajojen ryhmien syrjäytyminen näkyvät luottamuksen puutteessa valtiota kohtaan, ja siihen viittaa myös Haitissa 23:een jäänyt äänestysprosentti. Kuusissa edellisissä vaaleissa on myös jääty keskimäärin 26 prosenttiin. Osallistumisen kanavien puuttuminen ja turhautuminen luovat pohjaa väkivaltaisuuksille, estävät yhteiskunnallisen tilanteen vakiintumisen ja heikentävät valtion kykyä vastata kriiseihin.

Demokraattisen osallistumisen perinnettä ei ole Haitissa päässyt syntymään. Maa on elänyt parinsadan vuoden ajan **poliittisen epävakauden, väkivallan, köyhyyden ja luonnonkatastrofien kierteessä**. Vuodesta 2004 järjestystä maassa on ylläpitänyt YK:n rauhanturvaoperaatio MINUSTAH. Valtio on heikko ja korruptoitunut, ja peruspalvelujen tuottamisessa sen roolia paikkaa kansalaisjärjestöjen verkosto.

Haitilainen yhteiskunta on äärimmäisen eriarvoinen ja jakautunut hyvin pieneen ranskankieliseen eliittiin ja köyhään kreolinkieliseen valtaväestöön. **Ihmisoikeustilanne** oli jo ennen maanjäristystä hyvin vakava. Arviolta puolella maaseudun väestöstä ja 20 kaupunkien asukkaista ei ollut henkilöllisyyspapereita. Julkiset palvelut olivat olemattomia, ja syrjäytymistä ja epäoikeudenmukaisuutta vahvisti oikeuslaitoksen toimimattomuus ja korruption yleisyys. Laajamittainen köyhyys ja peruspalvelujen puute heikensi sosioekonomisten oikeuksien toteutumista, ja 80 prosenttia haitilaisista eli alle kahdella Yhdysvaltain dollarilla päivässä, työttömyysaste oli 60 prosenttia ja lukutaidottomuus 50 prosenttia. Alle puolet lapsista kävi koulua.

Yhteiskunnallinen tilanne ja ihmisoikeudet maanjäristyksen jälkeen

Maanjäristyksen seurauksena Haitin ihmisoikeustilanne romahti. Kuten humanitaarisissa katastrofeissa yleensäkin, kaikkein **heikoimmassa asemassa olevien ihmisten asema heikkeni entisestään**, sillä heidän on vaikeampi saada humanitaarista apua. Maanjäristyksen seurauksena on syntynyt myös **uudenlaisia ihmisoikeusongelmia** ja uusia heikkoja ryhmiä:

- Suurin osa sisäisistä pakolaisista (internally displaced people, IDP) asuu sijoitettuna telttaleireihin eri puolilla maata. Telttaleirien ongelmat ovat liittyneet erityisesti heikkoon hygieniaan ja turvallisuuteen. Kansainvälisen siirtolaisjärjestön IOM:n tuoreen raportin mukaan evakkojen määrä olisi pudonnut heinäkuun 1,5 miljoonasta ihmisestä 30 prosentilla, ihmisten jouduttua muuttamaan leireiltä pois tulvien ajamina ja koleran uhan alla. 100 000 on jo sijoitettu väliaikaisiin asumuksiin. Laittomat evakkojen häädöt ovat myös yleistyneet, eikä heidän määränsä laskeminen siis välttämättä kerro tilanteen paranemisesta muualla.
- Naisten ja tyttöjen asema on heikentynyt maanjäristyksen jälkeen ja UNIFEM:in mukaan väkivallan uhriksi joutuneiden naisten määrä on kaksinkertaistunut. Erityisen vakava on telttaleireillä asuvien naisten ja tyttöjen tilanne, ja heihin kohdistuvasta

seksuaalisesta väkivallasta ovat raportoineet monet ihmisoikeusjärjestöt. 45 prosenttia haitilaisperheistä on naisten johtamia, ja nämä perheet ovat erityisen haavoittuvassa asemassa johtuen naisten heikommista toimeentulomahdollisuuksista.

- Lasten tilanne on turvaton. Hallituksen mukaan yli 100 000 lapsella ei ole perhettä turvanaan. Tämä on lisännyt muun muassa lapsikaupan ja lasten salakuljetuksen uhkaa. Myös lasten oikeus koulutukseen on heikentynyt monien koulujen sulkeuduttua ja koulurakennusten tuhouduttua. 46 prosenttia haitilaisista on alle 18-vuotiaita, ja heidän kokemuksena tulee vaikuttamaan maan tulevaisuuteen olennaisella tavalla.
-
- Vammaisten asema heikentyi maanjäristyksen seurauksena entisestään, eikä heidän erityistarpeitaan esimerkiksi liikkumisen suhteen ole huomioitu telttaleireillä. Maanjäristyksen aiheuttamien fyysisten vammojen ja psyykkisten traumojen hoitoon ei ole panostettu riittävästi.
- Poliisi ja oikeuslaitos kärsivät edelleen maanjäristyksen seurauksista: inhimillisten ja materiaalien resurssien tuhoutumisesta. Oikeusjärjestelmän toimintakyvyttömyydestä seuraava rankaisemattomuuden tila heikentää maan turvallisuus- ja ihmisoikeustilannetta.

Oikeuksien ja osallistumisen merkitys jälleenrakentamisessa

Jos hauras Haiti oli kyvytön täyttämään kansalaistensa perustarpeet ja oikeuksien toteutumisen ”normaalitilanteessa”, sen mahdollisuudet vastata katastrofitilanteisiin olivat olemattomat. Valtion heikkous sekä eriarvoisuus ja köyhyys voimistivat maanjäristyksen tuhoa, ja ne vaikeuttavat tällä hetkellä sekä koleraepidemian hillitsemistä että demokratian toteutumista. Näiden asioiden välinen yhteys on keskeinen jälleenrakentamisessa. Oikeuksien toteutumiseen ja osallistumiskanavien kehittämiseen on kiinnitettävä huomiota, jotta maata ei jälleenrakennettaisi entistä epäoikeudenmukaisemmaksi, ja samalla hauraammaksi ja alttiimmaksi uusille kriiseille.

Kirkon Ulkomaanapu korostaa sitä, että jälleenrakentaminen on mahdollisuus: **jälleenrakentamiseen panostettavat resurssit on mahdollista käyttää tavalla, joka vahvistaa oikeudenmukaisuutta ja demokratiaa sekä kestäväää kehitystä. Tämä vaatii kansainvälisten toimijoiden pitkäaikaista sitoutumista Haitin tukemiseen.** Tärkeitä periaatteita jälleenrakentamisessa ovat:

- 1) Kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien kehittäminen ja kansalaisyhteiskunnan osallisuus jälleenrakentamistyössä

Tiedonkulkua ja dialogia hallinnon ja kansalaisten välillä on kehitettävä. On tärkeää, että ihmiset kokevat tulevaisuutta kuulluiksi ja heidän tarpeensa huomioidaan. Poliittisten johtajien on oltava kansalaisille vastuussa toiminnastaan, jotta luottamus valtiota kohtaan voi vahvistua. Erityisesti ruohonjuuritason kansalaisyhteiskunnan resursseja ja vaikutusmahdollisuuksia on tuettava.

2) Ihmisoikeustilanteen vahvistaminen jälleenrakennustyön kautta

On tärkeää välttää eriarvostavien valtasuhteiden heijastumista jälleenrakennusprosessiin. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ryhmien tilanteeseen on kiinnitettävä erityishuomioita kaikessa avustus- ja jälleenrakentamistyössä syrjäytymisen ehkäisemiseksi. **Keskeisenä tavoitteena maan uudelleenrakentamisessa on pidettävä Haitin valtion tukemista ja vahvistamista huomioimaan kansalaistensa tarpeet ja takaamaan heidän oikeutensa.**